त्यभिमन्यते ॥४॥ मध्यमोत्तमयोः संधिं प्राप्य राजसतामसः । निरंकुश इव व्यालो न किंचिन्नाचरेज्जडः ॥५॥ इयं भूमिरवद्यानां दौःशीलस्येदमास्पदं । एकोऽयं बहुमार्गीया दुर्गतेर्दर्शकः, परं ॥६॥ निश्चेष्टः शववच्छेते तृतीये तु मदे स्थितः । मरणादपि पापात्मा गतः पापतरां दशां ॥७॥ धर्माधर्मं सुखं दुःखमर्थानर्थं हिताहितं । यदासक्तो न जानाति कथं तच्छीलयेद्बुधः ॥८॥ मद्ये मोहो भयं शोकः क्रोधो मृत्युश्च संमृताः । सोन्मादमदमूर्छायासापस्मारापतानकाः ॥९॥ यत्रैकः स्मृतिविभ्रंशस्तत्र सर्वमसाधुकृत् । अयुक्तियुक्तमन्नं हि व्याधये मरणाय वा ॥१०॥ मद्यं त्रिवर्गधीधैर्यलज्जादेरपि नाशनं । नातिमाद्यंति बलिनः कृताहारा महाशनाः ॥११॥ 7. Atháto *'rṣasáṃ nidánaṃ* v. अरिवत्प्राणिनो मांसकीलका विशसंति यत् । अर्शांसि तस्मादुच्यंते गुदमार्गनिरोधतः ॥१॥ दोषास्त्वङ्मांसमेदांसि संदूष्य विविधाकृतीन् । मांसांकुरानपानादौ कुर्वंत्यर्शांसि ताञ्जगुः ॥२॥ सहजन्मोत्तरोत्थानभेदाद्द्वेधा समासतः । शुष्कस्राविविभेदाच्च ॥ 8. Atháto *'tísáragrahaṇínidánaṃ* v. दोषैर्व्यस्तैः समस्तैश्च भयाच्छोकाच्च षड्विधः । अतीसारः स सुतरां जायतेऽत्यंबुपानतः ॥१॥ कृशशुष्कामिषासात्म्यतिलपिष्टविरूढकैः । मद्यरूक्षातिमात्रान्नैरर्शोभिः स्नेहविभ्रमात् ॥२॥ कृमिभ्यो वेगरोधाच्च तद्विधैः कुपितोऽनिलः । विस्रंसयत्यधोधातून्हत्वा तेनैव चानलं ॥३॥ व्यापाद्यानुशकृत्कोष्ठं पुरीषं द्रवतां नयन् । प्रकल्पतेऽतिसाराय ॥ 9. Atháto *mútrághátanidánaṃ* v. वस्तिवस्तिशिरोमेढ्रकटीवृषणपायवः । एकसंबंधनाः प्रोक्ता गुदास्थिविवराश्रयाः ॥१॥ अधोमुखोऽपि वस्तिर्हि मूत्रवाहिसिरामुखैः । पार्श्वेभ्यः पूर्यते सूक्ष्मैः स्यंदमानैरनारतं ॥२॥ यैस्तैरेव प्रविश्यैनं दोषाः कुर्वंति विंशतिं । मूत्राघातान्प्रमेहांश्च कृच्छ्रान्मर्मसमाश्रयान् ॥३॥ 10. Atháta *pramehanidánaṃ* v. प्रमेहा विंशतिस्तत्र श्लेष्मतो दश पित्ततः । षट् चत्वारोऽनिलात्तेषां मेदोमूत्रकफावहं ॥१॥ अन्नपानक्रियाजातं यत्प्रायस्तत्प्रवर्तकं । स्वाद्वम्ललवणस्निग्धगुरुपिच्छिलशीतलं ॥२॥ नवधान्यसुरारूपमांसेक्षुगुडगोरसं ॥ 11 (fol. 147[a]). Atháto *vidradhivṛiddhigulmanidánaṃ* v. भुक्तैः पर्युषितात्युष्णरूक्षशुष्कविदाहिभिः । जिह्मशय्याविचेष्टाभिस्तैस्तैश्चासृक्प्रदूषणैः ॥१॥ दुष्टत्वङ्मांसमेदोस्थिस्नायुसृक्कंडराश्रयः । यः शोफो वहिरंतर्वा महामूलो महारुजः ॥२॥ वृत्तः स्यादायतो यो वा स्मृतः पोढा स विद्रधिः ॥ 12. Atháta *udaranidánaṃ* v. रोगाः सर्वेऽपि मंदेऽग्नौ सुतरामुदराणि च । अजीर्णान्मलिनैश्चान्नैर्जायंते मलसंचयात् ॥१॥ ऊर्ध्वाधोधातवो रुद्ध्वा वाहिनीरंबुवाहिनीः । प्राणाग्न्यपानान्संदूष्य कुर्युस्त्वङ्मांससंधिगाः ॥२॥ आध्माप्य कुक्षिमुदरमष्टधा तच्च भिद्यते । पृथग्दोषैः समस्तैश्च प्लीहबद्धक्षतोदकैः ॥३॥ 13. Athátaḥ *páṇḍurogaṣophavisarpanidánaṃ* v. पित्तप्रधानाः कुपिता यथोक्तैः कोपनैर्मलाः । तत्रानिलेन बलिना क्षिप्तं पित्तं हृदि स्थितं ॥१॥ धमनीर्दश संप्राप्य व्याप्नुवत्सकलां तनुं । श्लेष्मत्वग्रक्तमांसानि प्रदूष्यांतरमाश्रितं ॥२॥ त्वङ्मांसयोस्तत्कुरुते त्वचि वर्णान्पृथग्विधान् । पांडुहारिद्रहरितान्पांडुत्वं तेषु चाधिकं ॥३॥ यतोऽतः पांडुरित्युक्तः स रोगस्तेन गौरवं । धातूनां स्याच्च शैथिल्यमोजसश्च गुणक्षयः ॥४॥ 14. Athátaḥ *kushṭhaṣvitrakṛiminidánaṃ* v. मिथ्याहारविहारेण विशेषेण विरोधिना । साधुनिंदावधान्यस्वहरणाद्यैश्च सेवितैः ॥१॥ पाप्मभिः कर्मभिः सद्यः प्राकृतैः प्रेरिता मलाः । सिराः प्रपद्य तिर्यग्गास्त्वग्लसीकासृगामिषं ॥२॥ दूषयंति श्वयीकृत्य निःसरंतस्ततो वहिः । त्वचः कुर्वंति वैवर्ण्यं दुष्टाः कुष्ठमुशंति तत् ॥३॥ 15. Atháto *vátavyádhinidánaṃ* v. सर्वार्थानर्थकरणे विश्वस्यास्यैककारणं । अदृष्टदुष्टः पवनः शरीरस्य विशेषतः ॥१॥ स विश्वकर्मा विश्वात्मा विश्वरूपः प्रजापतिः । स्रष्टा धाता विभुर्विष्णुः संहर्ता मृत्युरंतकः ॥२॥ तददुष्टौ प्रयत्नेन यतितव्यमतः सदा । तस्योक्तं दोषविज्ञाने कर्म प्राकृतवैकृतं ॥३॥ 16. Atháto *vátaṣoṇitanidánaṃ* v. विदाह्यन्नं विरुद्धं च तत्रचासृक्प्रदूषणं । भजतां विधिहीनं च स्वप्नजागरमैथुनं ॥१॥ प्रायेण सुकुमाराणामचंक्रमणशीलिनां । अभिघातादशुद्धेश्च नृणामसृजि दूषिते ॥२॥ वातलैः शीतलैर्वायुर्वृद्धः क्रुद्धो विमार्गगः । तादृशेनासृजा रुद्धः प्राक्तदेव प्रदूषयेत् ॥३॥ आढ्यरोगं खुडं वातबलासं वातशोणितं । तदाहुर्नामभिस्तच्च पूर्वं पादौ प्रधावति ॥४॥

Vol. II. Foll. 241. Libb. IV–VI.

Liber IV. *Chikitsásthána*, foll. 1–107, capita 22. continet. 1. Atháto *jvarachikitsitaṃ* v. Iti ha smáhur Átreyádayo maharshayaḥ. आमाशयस्थो हत्वाग्निं सामो मार्गान्पिधापयन् । विदधाति ज्वरं दोषस्तस्मात्कुर्वीत लंघनं ॥१॥ 2. Atháto *raktapittachikitsitaṃ* v. ऊर्ध्वगं बलिनो वेगमेकदोषानुगं नवं । रक्तपित्तं सुखे काले साधयेत्त्रिरुपद्रवं ॥१॥ 3. Athátaḥ *kásachikitsitaṃ* v. केवलानिलजं कासं स्नेहैरादावुपाचरेत् । वातघ्नसिद्धैः स्निग्धैश्च पेययूषरसादिभिः ॥१॥ 4. Athátaḥ *ṣvásahikkáchikitsitaṃ* v. श्वासहिक्का यतस्तुल्यहेत्वाद्याः साधनं ततः । तुल्यमेव तदार्तं च पूर्वं स्वेदैरुपाचरेत् ॥१॥ 5. Atháto *rájayakshmachikitsitaṃ* v. बलिनो बहुदोषस्य स्निग्धस्विन्नस्य शोधनं । ऊर्ध्वाधो यक्ष्मिणः कुर्यात्सस्नेहं यत्र कर्शनं ॥१॥ 6 (fol. 27[b]). Athátaṣ *chhardihṛidrogatṛishṇáchikitsitaṃ* v. आमाशयोत्क्लेशभवाः प्रायश्छर्द्यो, हितं ततः । लंघनं प्रागृते वायोर्वमनं तत्र योजयेत् ॥१॥ 7. Atháto *madátyayachikitsitaṃ* v. यं दोषमधिकं पश्येत्तस्यादौ प्रतिकारयेत् । कफस्थानानुपूर्व्या वा तुल्यदोषे मदात्यये ॥१॥ 8. Atháto *'rṣasáṃ chikitsitaṃ* v. काले साधारणे व्यभ्रे नातिदुर्बलमर्शसं । विशुद्धकोष्ठं etc. ॥१॥ 9. Atháto *'tísárachikitsitaṃ* v. अतीसारो हि भूयिष्ठं भवत्यामाशयान्वयः ॥ 10. Atháto *grahaṇídoshachikitsitaṃ* v. ग्रहणीमाश्रितं दोषमजीर्णवदुपाचरेत् । अतीसारोक्तविधिना तस्यामं च विपाचयेत् ॥१॥ 11 (fol. 55[b]). Atháto *mútrachikitsitaṃ* v. कृच्छ्रे वातघ्नतैलाक्तमधोनाभेः समीरजे । सुस्विन्नैः स्वेदयेदंगं पिंडसेकावगाहनैः ॥१॥ 12. Athátaḥ *pramehachikitsitaṃ* v. मेहिनो बलिनः कुर्यादादौ वमनरेचने । स्निग्धस्य सर्षपारिष्टनिकुंभाख्यकरंजजैः ॥१॥ 13. Atháto *vidradhivṛiddhichikitsitaṃ* v. विद्रधिं सर्वमेवामं शोफवत्समुपाचरेत् । प्रततं चाहरेद्रक्तं पक्वे तु व्रणवत्क्रिया ॥१॥ 14. Atháto *gulmachikitsitaṃ* v. गुल्मं बद्धशकृद्वातं वातिकं तीव्रवेदनं । रूक्षशीतोद्भवं तैलैः साधयेद्वातरोगिकैः ॥१॥ 15. Atháta *udarachikitsitaṃ* v. दोषातिमात्रोपचयाच्छ्रोतोमार्गनिरोधनात् । संभवत्युदरं तस्मान्नित्यमेव